

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาเรื่อง“ข้อวัตร ๑๔ ในพระพุทธศาสนาเถรวาทเพื่อนำมาประยุกต์ใช้กับการดำเนินชีวิตของพระสงฆ์ในสังคมไทยปัจจุบัน” สามารถสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยตามลำดับดังนี้

จากการศึกษาวัตถุประสงค์ข้อที่ ๑ พบว่า ข้อวัตร ๑๔ ที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท คือ หน้าที่หรือขนบธรรมเนียมที่พระภิกษุสงฆ์ควรประพฤติหรือปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัดมี ๑๔ อย่าง คือ อาคันตุกวัตร คือ ข้อปฏิบัติของภิกษุผู้จรมา จะต้องปฏิบัติ คือ ถอดรองเท้า ลดร่ม เปิดศีรษะ ลดจีวรที่ปกศีรษะลง ไม่ควรรับร้อนเดินเข้าไปในอาราม อย่าใช้น้ำดื่มล้างเท้า ควรให้ภิกษุผู้อยู่ประจำในอาวาสซึ่งแก่พรรษาว่า ควรสอบถามเสนาสนะให้เรียบร้อยก่อนจึงเข้าพักอาศัย อาวาสกวัตร คือ ข้อปฏิบัติของภิกษุผู้อยู่ในอาวาสหรือภิกษุเจ้าถิ่นจะต้องปฏิบัติ คือ เมื่อเห็นภิกษุอาคันตุกะที่แก่พรรษาว่าแล้วพึงไหว้ ปูอาสนะต้อนรับ ตั้งน้ำล้างเท้าตั้งเท้า กระเบื้องเช็ดเท้า ลูกรับบาตรและจีวร น้ำดื่มมาต้อนรับ น้ำน้ำใช้มาต้อนรับ เป็นต้น คมิกวัตร คือ ข้อปฏิบัติของภิกษุผู้เตรียมจะออกเดินทางจะต้องปฏิบัติ โดยภิกษุนั้นพึงเก็บเครื่องใช้ไม้ เครื่องใช้ดิน ปิดประตูหน้าต่าง บอคมอบหมายเสนาสนะแล้วจึงพากันจากไป ถ้าไม่มีภิกษุพึงบอกสามเณร ถ้าไม่มีสามเณรพึงบอกคนวัด ถ้าไม่มีคนวัดพึงบอกแก่อุบาสก ถ้าไม่มีใครเลย พึงทำทุกอย่างให้เรียบร้อยแล้วจึงจากไป

อนุโมทนาวัตร คือ ข้อปฏิบัติในการอนุโมทนา โดยพระพุทธองค์ทรงปรารภคำกล่าวดำหนิ ประณามและโทษนาของประชาชนที่ภิกษุทั้งหลายนำมาราบถูให้ทรงทราบ เมื่อฉันภัตตาหารเสร็จแล้วพึงกล่าวอนุโมทนาให้พร ภัตตคควัตร คือ ข้อปฏิบัติในโรงฉัน ข้อปฏิบัติ คือ ไม่พึงเดินแข่งไปข้างหน้าภิกษุผู้เถระทั้งหลาย พึงปกปิดกายให้ดี พึงสำรวมดี ทอดจักษุลง ไม่พึงเวกผ้า ไม่พึงหัวเราะเสียงดัง พึงพูดเสียงเบา และไม่พึงเดินโคลงกาย ปินทจาริกวัตร คือ ข้อปฏิบัติของภิกษุผู้เที่ยวบิณฑบาต ข้อปฏิบัติ คือ พึงนุ่งห่มปิดมณฑลให้เรียบร้อย คาคคประคคเอาจ ห่มผ้าสังฆาฏิที่ทับซ้อนกันไว้ล้างบาตรแล้วถือ(อุ้ม)อย่างสำรวมเข้าบ้านโดยไม่รับร้อน อารัญญกวัตร คือ ข้อปฏิบัติของภิกษุผู้อยู่ป่าต้องประพฤติชอบ คือ ควรลุกขึ้นแต่เช้าตรู่พึงตั้งน้ำดื่ม ตั้งน้ำใช้ ก่อไฟ เตรียมไม้สไฟ เตรียมไม้เท้า เรียนรู้เรื่องนักขัตฤกษ์ทุกประเภทหรือบางส่วนและพึงรู้เรื่องทิศ

เสนาสนวัตร คือ ข้อปฏิบัติในเสนาสนะ คือ ภิกษุที่อยู่ในวิหารใด วิหารนั้นสกปรก ควรชำระให้สะอาด โดยนำบาตรและจีวร ผ้าปูที่นอน ผ้าปูนั่ง พูกและหมอนออกมาวางไว้ในที่ที่เหมาะสมก่อนควรยกเตียงและตั้งออกมาวางไว้ข้างนอกด้วยความระมัดระวัง อย่าให้ครูดพื้นหรือกระทบบานประตูหน้าต่าง อย่าเคาะเสนาสนะใกล้ภิกษุใกล้วิหารใกล้น้ำดื่ม น้ำใช้ อย่าเคาะเสนาสนะบนที่สูงเหนือลม แต่ควรเคาะเสนาสนะในที่ต่ำใต้ลม ชันตาวรวัตร คือ ข้อปฏิบัติในเรือนไฟ พึงปฏิบัติ คือ ภิกษุที่อยู่ในเรือนไฟ ถ้ามีขี้เถ้ามากพึงนำไปทิ้ง ถ้าเรือนรกรกก็พึงกวาด ถ้าชานภายนอกก็พึงกวาด ถ้าบริเวณใดรกรกพึงทำความสะอาดให้หมด วัจจกวัตร คือ ข้อปฏิบัติในวัจจก (ส้วม) ข้อปฏิบัติ คือ ภิกษุผู้ไปวัจจกพึงยืน

กระแอมอยู่ข้างนอก แม้ภิกษุผู้นั่งอยู่ข้างในควรกระแอมรับ ถ้าภิกษุถ่ายไว้เลอะต้องล้างให้สะอาด ถ้าตะกร้าใส่ไม้ชำระไว้เต็ม พึงนำไปทิ้ง ถ้าวัจกุฎีสกปรก พึงกวาด ถ้าบริเวณภายนอกภายในรก พึงทำความสะอาด ถ้าไม่มีน้ำในหม้อชำระพึงตักน้ำมาไว้

อุปัชฌายวัตร คือ ข้อปฏิบัติที่ภิกษุสหัทธินควรประพฤติในพระอุปัชฌาย์ ข้อปฏิบัติ คือ พึงลุกนั่งแต่เช้าตรู่ ถอดรองเท้า ห่มผ้าเฉียงบ่าข้างหนึ่ง เข้าไปถวายไม้ชำระพื้น น้ำล้างหน้า ปูอาสนะ ถ้าข้าวต้มมีพียงล้างภาชนะใส่ข้าวต้มเข้าไปถวาย พึงถวายน้ำรับภาชนะมาถืออย่างระมัดระวัง อย่าให้ครูด ล้างแล้วเก็บไว้ให้ดี เก็บอาสนะ ปิดกวาดบริเวณนั้นให้สะอาด สหัทธินจะไปที่ใดพึงบอกลาทุกครั้ง ถ้าท่านไม่สบายพึงพยาบาลท่านจนตลอดชีวิตหรือจนกว่าท่านจะหายจากอาพาธ สหัทธินวัตร คือ ข้อปฏิบัติที่ภิกษุผู้เป็นอุปัชฌาย์ควรประพฤติในสหัทธิน คือ อุปัชฌาย์พึงสงเคราะห์สหัทธินด้วยอุเทศ ปริพุจฉา โอวาท และอนุศาสน์มอบบาตรจีวรให้เมื่อสหัทธินไม่มี ถ้าสหัทธินเป็นไข้ พึงถวายไม้ชำระพื้น น้ำล้างหน้าปูอาสนะ และพยาบาลตลอดชีวิตหรือจนกว่าจะหาย ๑๓) อจารยวัตร คือ ข้อปฏิบัติที่ภิกษุผู้อันเตวาสิกควรประพฤติต่ออาจารย์ และอันเตวาสิกวัตร คือ ข้อปฏิบัติที่ภิกษุผู้เป็นอาจารย์ควรประพฤติในอันเตวาสิก

จากข้อวัตร ๑๔ ดังกล่าวเป็นระเบียบแบบแผนหรือเป็นธรรมเนียมตลอดจนเป็นการปฏิบัติหรือเป็นหน้าที่ของพระภิกษุสงฆ์ที่จะต้องปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อธำรงความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของสังคมพระภิกษุสงฆ์เพื่อให้การอยู่ร่วมกันในสังคมนั้นเป็นไปโดยราบรื่นเป็นเหตุนำมาซึ่งความเป็นระเบียบเรียบร้อยสวยงามและทำให้เกิดศรัทธาและปสาทะต่อผู้พบเห็น หากพระภิกษุสงฆ์ปฏิบัติตามวัตร ๑๔ ทำให้มีพฤติกรรมไม่เหมาะสมกับสมณสาธูปและเป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อมใสศรัทธาถ้าพระภิกษุสงฆ์ประพฤติตามพระวินัยก็จะเป็นหมู่ภิกษุที่งดงามน่าให้เกิดความเลื่อมใสศรัทธาและทำให้พระพุทธศาสนาดำรงอยู่ยืนนาน

จากการศึกษาวัตถุประสงค์ข้อที่ ๒ พบว่า วิธีการปฏิบัติข้อวัตร ๑๔ ของพระพุทธเจ้าในฐานะต้นแบบโดยปรากฏในหลักพุทธจริยา คือ พระจริยาปกติของพระพุทธเจ้าการบำเพ็ญประโยชน์ต่อพระจริยาของพระพุทธเจ้า การบำเพ็ญประโยชน์ของพระพุทธเจ้าที่เสด็จจาริกไปประกาศธรรมในที่ต่างๆ ทรงชี้ทางบรรเทาทุกข์ ชี้สุขเกษมศานต์ ชี้ทางพระนิพพาน ให้พ้นโศกวิโยคภัยการบำเพ็ญประโยชน์ต่อผู้อื่นของพระพุทธเจ้า วิธีการสอนของพระพุทธเจ้ากับวัตร ๑๔ เป็นการสอนเรื่องการปฏิบัติตามหลักพระวินัย โดยพระองค์ทรงเป็นต้นแบบในการปฏิบัติตามข้อวัตร ๑๔ โดยที่พระพุทธเจ้าทรงเป็นบรมครูที่ไม่มีใครเป็นพระอุปัชฌาย์ เพราะพระองค์ทรงบรรพชาด้วยการอธิษฐานจิตซึ่งเป็นวิธีการในสมัยนั้นซึ่งเป็นการละเว้นปลีกตัวออกไปจากการเบียดเบียน และปลีกตัวออกจากกาม ทั้งกิลีสกามและวัตถุกาม แม้กระนั้นพระพุทธองค์ก็ทรงเป็นต้นแบบของการปฏิบัติตามวัตร ๑๔ ให้กับพระอริยสงฆ์สาวก

ส่วนวิธีการปฏิบัติข้อวัตร ๑๔ ของพระสงฆ์สมัยพุทธกาล โดยมี พระอัญญาโกณฑัญญะเถระ พระเวททิตถวินัยเถระเอตทัคคะ ผู้อยู่ป่าเป็นวัตรอรัญญิกวัตรระเบียบของผู้อยู่ป่าเก็บกวาดที่อยู่อาศัย พึงสวมถุงบาตรคล้องบ่า พาดจีวรบนไหล่สวมรองเท้า ปิดประตูหน้าต่าง แล้วออกจากเสนาสนะ กำหนดรู้ว่าจักเข้าบ้านเดี๋ยวนี้ พึงถอดรองเท้า เคาะต่ำ ๆ แล้วใส่ถุงคล้องบ่า เมื่อปกปิดมณฑลสาม ให้นุ่งให้เป็นปริมนทล คาดประคดเอวห่มผ้าซ้อน ๒ ชั้นกลัดลูกดุม กรอกล้างบาตรแล้วถือเข้าบ้านโดย

เรียบริ้ว ไม่ต้องรีบร้อนปกปิดกายด้วยดีไปในละแวกบ้าน ให้สำรวมด้วยดีไปในละแวกบ้านปฏิบัติตามเสขียวัตร ผู้อยู่ป่า ฤกษ์อยู่ป่าเป็นวัตร ให้ตั้งน้ำฉัน ให้ตั้งน้ำใช้ควรติดไฟไว้ ควรเตรียมไม้สไฟไว้ให้เตรียมไม้เท้าไว้ ให้เรียนทางนักกษัตริย์ทั้งสี่หรือบางส่วนไว้ นี่เป็นวัตรของฤกษ์อยู่ป่าเป็นวัตร ซึ่งฤกษ์อยู่ป่าเป็นวัตร ให้ประพฤติให้เรียบริ้ว เก็บเครื่องใช้สอยไว้ในกุฏิ ปิดประตูหน้าต่างให้เรียบริ้ว จัดหาน้ำใช้น้ำฉันมาเตรียมไว้ เรียนรู้ทิศต่าง ๆ และพึงเป็นผู้ฉลาดในทิศการเดินทางของดวงดาวเพื่อป้องกันภยันตราย

นอกจากนี้ยังมีพระมหากัสสปะเถระถือการอยู่ป่าเป็นวัตรในทางผู้อยู่ป่าถือการเที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตรเป็นผู้เที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร เป็นผู้ทรงผ้าบังสุกุลเป็นวัตร เป็นผู้ทรงไตรจีวรเป็นวัตร เป็นผู้มักน้อยเป็นผู้สันโดษเป็นผู้สงัดจากหมู่ เป็นผู้ไม่คลุกคลีด้วยหมู่ เป็นผู้ปรารภความเพียร และกล่าวสรรเสริญคุณแห่งการปรารภความเพียร ดังนี้ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์เล็งเห็นอำนาจประโยชน์ ๒ ประการ จึงอยู่ป่าเป็นวัตร และกล่าวสรรเสริญคุณแห่งความเป็นผู้อยู่ป่าเป็นวัตร สิ้นกาลนาน เที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร ทรงผ้าบังสุกุลเป็นวัตร ทรงไตรจีวรเป็นวัตร มีความปรารถนาน้อย เป็นผู้สันโดษ เป็นผู้สงัดจากหมู่ เป็นผู้ไม่คลุกคลีด้วยหมู่เป็นผู้ปรารภความเพียร และกล่าวสรรเสริญคุณแห่งความปรารถนาความเพียรพระมหากัสสปะมีข้อวัตรอีกอย่างคืออยู่ป่าเป็นวัตร

พระอานนท์ เอตทัคคะเป็นผู้เลิศกว่าฤกษ์ทั้งปวง ถึง ๕ ประการ คือ เป็นพหูสูต เป็นผู้มีความเป็นผู้มีสติ เป็นผู้มีความเพียรและเป็นพุทธอุปัฏฐากวิธีประพฤติชอบในอาจารย์มีดังต่อไปนี้ อันเตวาสิกพึงลุกขึ้นแต่เช้าตรู่ ห่มผ้าเฉวียงบ่า แล้วถวายไม้ชำระฟัน ถวายน้ำล้างหน้า ปูอาสนะไว้ถ้ายาคุมี แล้วน้อมยาคุเข้าไป เมื่ออาจารย์ดื่มยาคุแล้วให้ถวายน้ำดื่มรับภาชนะมาถือต่ำ ๆ ล้างให้เรียบริ้ว อย่าให้เสียงดัง มีความชัดเจนเป็นข้อวัตรปฏิบัติของพระสงฆ์บางรูปที่มีอหิชาศัยในการขัดเกลากิเลสมากขึ้น ดังนั้นจึงมีมาคู่กับคำว่า ชุตังควัตร ซึ่งมีความหมายว่า เป็นธรรมะเพื่อขัดเกลากิเลสและเป็นธรรมะเพื่อกำจัดกิเลส ยังมีธรรมะที่เป็นบริวาร ของชุตังควัตรที่จะเป็นการขัดเกลากิเลสอีกก็คือ เป็นผู้ที่มีความมักน้อย ความสันโดษ ความอยู่เยียบสงัด ไม่คลุกคลีด้วยหมู่คณะ จะเห็นว่าความหมายชุตังควัตรตามที่กล่าว เป็นธรรมะที่กำจัดขัดเกลากิเลส ดังนั้น ข้อวัตร ๑๔ นี้อุปมาเหมือนบันไดอีกขั้นหนึ่ง เพื่อความไม่มกมาก แต่เป็นไปตามอัธยาศัยไม่หวังในลาภสักการะ ไม่เป็นไปในการคลุกคลีในหมู่คณะหรือสหธรรมิก แต่เป็นผู้ที่สันโดษ ด้วยปัจจัย ๔ อย่าง ไม่ว่าจะเป็เครื่องนุ่งห่ม จีวร อาหารบิณฑบาต เสนาสนะที่อยู่อาศัย คิลานเภสัชยารักษาโรคต่าง ๆ ของพระสงฆ์ทั้งพระสงฆ์ใหม่และผู้เก่าได้มีส่วนร่วมในการรักษาความเป็นทำเนียม เป็นหน้าที่ เป็นสิ่งที่ควรทำ เป็นสิ่งที่ควรประพฤติเอาเป็นแบบอย่างตามหลักเสขียวัตร

จากการศึกษาวัตถุประสงค์ข้อที่ ๓ พบว่า ข้อวัตร ๑๔ สำหรับการบริโศกปัจจัย ๔ ตามหลักพระพุทธศาสนาเป็นการบริโศกที่ประกอบด้วยสติและปัญญาเป็นเหตุผลสำคัญในการบริโศก ส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ทำให้มนุษย์มีความสามารถในการดำรงชีวิตที่ติงาม โดยพระภิกษุสงฆ์ต้องพิจารณาการบริโศกปัจจัย ๔ เพียงเพื่อให้เกิดการบริโศกตรงตามเป้าหมายที่แท้จริงเช่น การบริโศกเครื่องนุ่งห่มก็ใช้สอยเพื่อปกปิดร่างกายไม่ใช่เพื่อตกแต่งเป็นเครื่องประดับ การบริโศกอาหารก็รู้ว่าบริโศกเพื่อยังอัตภาพร่างกายให้ดำรงอยู่ได้ บรรเทาความหิวเก่า ป้องกันความหิวใหม่เพื่อที่จะได้มีกำลังในการสร้างคุณความดี การบริโศกที่อยู่อาศัยก็ใช้สอยเพื่อบำบัดความหนาวความร้อนและ

ป้องกันอันตรายจากสัตว์และฤดูกาล ส่วนยารักษาโรคก็ใช้เพียงเพื่อบำบัดเวทนาอาพาธต่างๆ ดังนั้น การบริโภคใช้สอยปัจจัย ๔ ตามหลักพระพุทธศาสนาจึงต้องพิจารณาให้ถูกต้องตรงตามวัตถุประสงค์ จึงจะได้รับประโยชน์อย่างแท้จริง

ข้อวัตร ๑๔ ยังเป็นหลักการที่เสริมสร้างมารยาททางสังคมและมนุษยสัมพันธ์ที่ดีงามโดยมี อาคันตุกวัตรคือข้อปฏิบัติต่อผู้จรรมาและอาวาสกวัตรคือข้อปฏิบัติของผู้เป็นพระเจ้าถิ่นที่ที่แสดงให้เห็นว่าพระภิกษุดำรงอยู่ในสถานภาพเช่นใดพึงแสดงบทบาทให้เหมาะสมกับสถานภาพนั้นที่สำคัญคือข้อปฏิบัติทั้งหมดนั้นเป็นส่วนที่ต้องเกี่ยวข้องกัน ตระหนักว่าควรปฏิบัติต่อกันเป็นการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ที่สำคัญของวัตรหรือข้อปฏิบัติต่อกันในพระพุทธศาสนาไม่มีลักษณะเป็นการเรียกร้องเอาจากฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดอย่างเดียว แต่เป็นไปในลักษณะที่มีความปรารถนาดีต่อกัน และตั้งอยู่บนพื้นฐานแห่งความเมตตากรุณาต่อกันและกัน เป็นผู้หนักในปฏิสันถาร แสดงความนับถือต่ออาคันตุกะทำปฏิสันถารโดยธรรมถ้าอาคันตุกะมาเพื่ออยู่ด้วย ควรเอื้อเฟื้อด้วยการแสดงเสนาสนะให้ตามสมควร ข้อปฏิบัติดังกล่าวเป็นหลักการที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติให้ภิกษุที่เป็นเจ้าถิ่นทั้งหลายพึงปฏิบัติให้เรียบร้อยในอาคันตุกะที่มาสู่อารามของตนนั้น

นอกจากนี้ข้อวัตร ๑๔ ยังเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างเสริมความมั่นคงของพระพุทธศาสนา โดยใช้หลัก ปิณฑาจาริกวัตร ภัตตคควัตร และภัตตานุโมทนาวัตร การบิณฑบาตและมารยาทในโรงฉันตลอดจนการอนุโมทนาของพระภิกษุสงฆ์ในเบื้องต้นของความมั่นคงของพระพุทธศาสนานั้น พระภิกษุสงฆ์จำต้องแต่งกายให้เรียบร้อย ไม่ให้รุ่มร่าม ทำชายจีวรให้เสมอกันทั้งสองข้าง ไม่ให้ย้วยไปข้างหน้าหรือย้วยไปข้างหลังให้มีความเหมาะสมกับสมณสาธูปแห่งตน เป็นการดำรงชีวิตตามพระธรรมวินัยทำให้ชาวบ้านให้การอุปถัมภ์ผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบปฏิบัติตรง ปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าผู้เผยแผ่หลักคำสอนให้มีชีวิตอยู่และทำกิจหน้าที่บำเพ็ญประโยชน์ต่อพระศาสนา และต่อสังคมได้สะดวกยิ่งขึ้น และยังช่วยป้องกันมิให้จิตใจเฝือกระทำความชั่ว เป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยการแสดงธรรมโปรดชาวบ้านและการแสดงลักษณะกิริยาอาการเวลาออกเดินบิณฑบาตอันเป็นการบ่งบอกถึงความเป็นผู้สงบ เรียบง่าย สบาย มีความเยือกเย็นอันเป็นรูปแบบวิถีแห่งการดำเนินชีวิตที่ดีงาม ทั้งหมดล้วนเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างเสริมความมั่นคงของพระพุทธศาสนาโดยแท้

อย่างไรก็ตามข้อวัตร ๑๔ ยังเป็นข้อปฏิบัติสำหรับสร้างความเป็นศาสนทายาทที่ดีตามหลักพระพุทธศาสนาโดยมีอุปัชฌายวัตร อาจารย์วัตร สัทธีวิหาริกวัตร และอันตวาสกวัตรซึ่งเป็นความสัมพันธ์ระหว่าง พระอุปัชฌาย์ อาจารย์ และลูกศิษย์ โดยลูกศิษย์ควรปฏิบัติต่ออุปัชฌาย์ด้วยการเอาใจใส่ในการทำหน้าที่ผู้อุปฐากท่าน เช่น ถวายน้ำบัวนบก น้ำล้างหน้า และไม้สัฟน์ มีความปรารถนาที่จะให้ท่านสั่งสอน ขวนขวายป้องกันหรือระงับความเสื่อมเสียที่จะเกิดขึ้นหรือเกิดขึ้นแล้วแก้ท่าน รักษาหัวใจท่าน มีความเคารพในท่าน จะไปไหนมาไหนต้องบอกลาท่านก่อน เมื่อท่านอาพาธก็เอาใจใส่พยาบาลท่าน ส่วนผู้เป็นพระอุปัชฌาย์และอาจารย์พึงปฏิบัติต่อลูกศิษย์ด้วยการเอาธุระในการศึกษา สงเคราะห์ด้วยบาตรและจีวรตลอดจนทั้งบริหารอื่นๆ ตามสมควรระงับความเสื่อมเสียที่จะเกิดขึ้นหรือเกิดขึ้นแล้วแก้ลูกศิษย์ เมื่อลูกศิษย์ไม่สบายก็ดูแลรักษาพยาบาล เป็นการดูแลเอาใจใส่ต่อกันและกันพระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ให้พระสงฆ์พึงปฏิบัติต่อกันตามฐานะของแต่ละบุคคลทั้งเป็นหลักการสร้างความเป็นศาสนทายาทที่ดีตามหลักพระพุทธศาสนา

การใช้ข้อวัตร ๑๔ สำหรับการดูแลและรักษาความสะอาดวัดและสถานที่ต่างๆภายในวัดโดยใช้เสนาสนะวัตร วัฏกุฎีวัตร ชั้นตามวัตร และคามิกวัตรต่างเป็นข้อวัตรเหมาะสำหรับการดูแลและรักษาความสะอาดวัดและสถานที่ต่างๆในวัดได้เป็นอย่างดี เพราะวัดและสถานที่ต่างเป็นสถานที่สำคัญที่เป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจของพุทธศาสนิกชนทั้งหลาย และยังเป็นศูนย์รวมของพุทธศาสนิกชนผู้สนใจในการทำความดีได้มีจิตใจที่ดีในการมาทำบุญเพื่อบำรุงพระพุทธศาสนา และศาสนสถานต่างๆได้มีโอกาสพบกันและร่วมทำบุญด้วยกันรวมสร้างบุญและกุศล สร้างวัฒนธรรมอันดีงาม ดังนั้น การทำความสะอาดวัด ลานวัด และบริเวณต่างๆโดยรอบทำให้มีความสะอาดและเป็นที่น่าชื่นชมแก่พุทธศาสนิกชนผู้มากระทำความบุญตามหลักของพระพุทธศาสนา

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

วิทยานิพนธ์เรื่องข้อวัตร ๑๔ ในพุทธศาสนาเถรวาทเพื่อนำมาประยุกต์ใช้กับการดำเนินชีวิตของพระสงฆ์ในสังคมไทยปัจจุบัน ผู้ศึกษาได้ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ ๒ ส่วนคือ

๑. ข้อเสนอแนะสำหรับพระสงฆ์ในประเทศ

๑. คณะสงฆ์หรือมหาเถรสมาคมควรที่จะส่งเสริมให้มีการศึกษาเกี่ยวกับข้อวัตร ๑๔ โดยทำเป็นหนังสือให้กับวัดต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นจัดส่งไปทั่วประเทศ เพื่อให้พระสงฆ์ได้ศึกษาและนำไปใช้ได้อย่างถูกต้องและเข้าใจพระธรรมวินัย

๒. คณะสงฆ์หรือมหาเถรสมาคมควรที่จะส่งเสริมให้มีการจัดการอบรมธุดงค์วัตร ๑๓ ข้อวัตร ๑๔ จัดควบคู่กันไปเพื่อให้พระสงฆ์นำเอาหลักการปฏิบัติที่ถูกต้องไปใช้ในการเจริญสมาธิภาวนาในรูปแบบของมหาเถรสมาคม

๓. พระสงฆ์จะนำเอาหลักการปฏิบัติเกี่ยวกับข้อวัตร ๑๔ ไปใช้ให้มากกว่านี้เพื่อให้เป็นการลดมานะละทิฐิ

๔. พระสงฆ์จะควรที่จะมีการเทศนาธรรมที่เกี่ยวกับข้อวัตร ๑๔ เพื่อเป็นการให้ความรู้ทั้งพระสงฆ์ด้วยกันและอุบาสก อุบาสิกาเป็นการส่งเสริมและเป็นการรักษาไปในตัว

๒. ข้อเสนอแนะสำหรับพระสงฆ์ในต่างประเทศ

๑. พระสงฆ์ที่มีความรู้ด้านนี้สมควรที่จะส่งไปเผยแผ่เทศนาธรรมที่เกี่ยวกับข้อวัตร ๑๔ เพื่อเป็นการให้ความรู้ทั้งพระสงฆ์ที่อยู่ต่างประเทศด้วยกันและอุบาสก อุบาสิกาเป็นการส่งเสริมการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

๒. คณะสงฆ์ต่างประเทศและพระสงฆ์ต่างประเทศสมควรให้มีหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งรับผิดชอบจัดส่งบุคลากรถวายความรู้และให้ความรู้ให้จัดเป็นสถานที่อบรมให้มีความรู้ความกิริยามารยาทเหล่านี้ อาจจะเป็นปีละ ๔ - ๕ ครั้งไปเผยแผ่เกี่ยวกับข้อวัตรให้ความรู้ทั้งพระสงฆ์ที่อยู่ต่างประเทศและคณะสงฆ์ต่างประเทศด้วยกันและเป็นการส่งเสริมอีกทางหนึ่ง

๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

จากการศึกษาเรื่อง “ข้อวัตร ๑๔ ในพระพุทธศาสนาเถรวาทเพื่อนำมาประยุกต์ใช้กับการดำเนินชีวิตของพระสงฆ์ในสังคมไทยปัจจุบัน” พบว่า ยังมีประเด็นที่สามารถศึกษาเพิ่มเติมซึ่งไม่ใช่ประเด็นหลักในการวิจัยนี้ได้อีก ผู้ศึกษาเสนอหัวข้อ/ประเด็นในการศึกษาที่เกี่ยวกับข้อวัตร ๑๔ ในพระพุทธศาสนาเถรวาทเพื่อนำมาประยุกต์ใช้กับการดำเนินชีวิตของพระสงฆ์ในสังคมไทยปัจจุบันในครั้งต่อไปดังนี้

๑. ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับ การปฏิบัติตามเกี่ยวกับข้อวัตร ๑๔ เพื่อเป็นการให้ความรู้ทั้งพระสงฆ์ในโลกตะวันตก โดยมุ่งศึกษาว่าข้อวัตร ๑๔ ในโลกตะวันตกการปรับเปลี่ยนวัตรอย่างไรเพื่อให้เข้ากับสภาพแวดล้อม กฎหมาย สังคมและวัฒนธรรม

๒. ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับ การปฏิบัติตามเกี่ยวกับข้อวัตร ๑๔ ของมหายานโดยมุ่งศึกษา มหายานมีการสอนและการปฏิบัติที่มีลักษณะใกล้เคียงกับการปฏิบัติข้อวัตร ๑๔ เถรวาทหรือไม่ อย่างไร ถ้ามีการสอนแล้วมีคำสอนไว้อย่างไร

๓. ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับ การปฏิบัติตามเกี่ยวกับข้อวัตร ๑๔ และเพิ่มชุดกฎวัตรปฏิบัติสำหรับกำจัดเพื่อเป็นการขัดเกลาจิตใจเพื่อการบรรลุเป้าหมายแบบพระพุทธศาสนาเถรวาทโดยมุ่งควบคู่กับชุดกฎวัตร มีหรือไม่อย่างไร